

Тънка червена нишка

България се конкурира на световния пазар с индийските и турските килими

Искра
ЦЕНКОВА

Знаете ли какво е тупица? А канура? И аз не знаех, преди да срещна Велика Стоева. Седеше, подвila крака, на пода пред вертикалния стан в малкото си магазинче на централна софийска улица, отрупано с цветни килими. Дните ѝ минават така - с тупица и канура в ръка. Тупицата е нещо като дървен гребен, с който се удря вътъкът. А канура е свитък прежда, намотана на ръка, който се провира между нишките на основата. Поради липсата на пространство Велика тъче в магазинчето си дребни неща - разделители за книги, салфетки, колани, ключодържатели, малки пана за стена. Името на магазинчето ѝ е колоритно и самобитно - „Чушкарче“. Корените му идват от там, откъдето са и килимите, изтъкани от ръцете на Велика и нейните сръчни по-

мощнички - родното ѝ градче Чипровци.

Велика е тъкачка на килими - леки, двулицеви, гладки, геометрично декорирани, такива, каквито е тъкала баба ѝ, а преди нея десетки поколения чипровци. Дори мъжете в тоя край рисуват с прежда преливащите от багри фигури. Векове наред килимарството е било основен поминък на местните. През 80-те години на миналия век в планинското градче имало около хиляда тъкачки, но килимите загубили пазарите си и местните зарязали старите станове. Училището, в което се преподавал традиционният за района занаят, е закрито отдавна. „През 1998 г., когато отворих фирмата, в Чипровци

имаше около сто тъкачки

Сега са останали наполовина. Само стари хора са, а те си отиват. Младите сме аз и сестра

Велика тъче, седнала на пода, с тупица и канура в ръка.

ми“, отбележва Велика насред цветното си магазинче. Работата е страшно трудоемка, но пък нископлатена. Изделията се конкурират на световния пазар с индийските, китайските и турските килими, а трудът там е още по-евтин. Е, модерните времена и икономическите трусо-ве още не са погубили напълно жилавия занаят, не са заличили вековната традиция, тръгнала от прабългарите. Но уменията вече се предават в тесен домашен кръг като семеен съкровище - само на най-близките. Ръчно тъканите килими в тоя край все още се пазят като реликви, но младите вече не искат да работят хляба си, прегърбени пред вертикалния стан. Всичко се променя, технологията на изработката също. За да отговорят на изискването за по-широка цветова гама и по-цветни мотиви, които сега се разработват върху милиметрова хартия, на-влизат и синтетичните бои. „Не им слагаме силни киселини, за

да сме по-близо до природата“, казва Велика.

Тя и сестра ѝ Ива редят вълнените нишки, откакто се помнят. Правят го с усещането, че така пренасят във времето националната ни идентичност и също като предците си изразяват чрез тъканта своята сръчност, въображение и естетичност. Нищо че старомодното и красиво приложно изкуство все по-малко намира място в модерния ни бит, но пък ето една ниша за артистичния интериорен дизайн, продължение на традициите. Точно това си мислели двете момичета, когато преди години решават Велика да завърши икономика, а Ива - архитектура. „Избрах икономиката не за да стана банков служител, а да управлявам добре фирмата си за чипровски килими“, казва Велика. Двете сестри превръщат килимарството в своя съдба, давайки си сметка, че килимът прави дома, формира вътрешното му пространство, създава уют и топлина, а богата та му символика

елементи и хармонични композиции. Отнесла го зад Океана и застапала с него стаята си. Всяка вечер седяла и гледала дълго тайнствените му фигури. Колкото повече ги гледала, толкова на душата ѝ ставало по-светло и по-леко. И скоро се сдобила с още една рожба, собствена. Американката била убедена, че чудото станало с помощта на

мистичната символика

на чипровския килим, купен от техния магазин.

„Имали сме и нетрадиционни поръчки“, разказва Велика. Тъкали са триъгълен килим с дупка в средата за кръгла маса. Момичето, което го поръчало, учело дизайна. Дълго мислели и обсъждали как да изработят странната форма на тъканта. Мъж пък поискал да изтъкат килим с образа на любимата му жена за подарък. Дори снимката ѝ носел. Велика обаче не приела поръчката. Не можела да си представи как някой ще тъпче с крака лицето на жената. Изработвали са килим за тапициране на желязна врата - с прорези за брава и ключалка. И килим за стена, голям и хубав като пано, идеята била да служи за шумоизолация. Напоследък често тъкат килими за подаръци на новородени - с името на бебето и датата, на която е родено.

Преди време Велика и Ива направили курсове за тъкачи към бюрото по труда. Искали да обучат безработните, а след това да им предложат работа във фирмата като надомнички. Интересът към курса бил много голям, част от жените се оказали много сръчни и талантливи. В третия модул ги обучавали и на гобленарски техники, а осем от курсистките включили в работа по проект - голям гоблен за хотел в Приморско. Но накрая само една от тях останала да работи във фирмата. Другите предпочели, вместо да превиват гръб пред килимите, да получават държавни помощи. Изделията се правят изключително бавно и искат много търпение. Всяка нишка се хваща с ръка. Малко хора издръжат, докато видят резултата от труда си. „За мен е успокояващо. Като седна да тъка, забравям всичко останало“, казва Велика, която освен килими тъче и художествен текстил или картини от прежда. ■

© КИРИЛ КОНСТАНТИНОВ

Броят на тъкачките на леки двулицеви килими през последните десетина години се е сполил наполовина.

В началото е обрнатият триъгълник

Чипровци е най-известният ни килимарски център в Средновековието. Уникалните изделия стават популярни в Европа през XVII и XIX век. Това, което ги различава от анадолските и съседните пиротски - също двулицеви, са загатнатите ренесансови мотиви.

Орнаментите им са неповторими, студените и топлите им цветове са хармонично съчетани в стилизиранi фигури на птици, цветя, растения, дори на хора. В основата на всички фигури е обрнатият триъгълник. Всяка начинаяща тъкачка започва обучението си с тази геометрична

фигура, след това се учи да прави правоъгълник, ромб, трапец. Фигурите се чертаят на милиметрова хартия. Всяка вертикална нишка трябва да върви право нагоре, за да не се подгъват краищата на килима. По това се измерва майсторът на тъкачката. Една много добра тъкачка прави за месец 2 квадратни метра и половина. Заради огромния ръчен труд цената на автентичните килими е от 270 до 300 лв./кв. м в зависимост от сложността на модела. Изделието обаче надживява и майстора си, и притежателя си, стига само този, който го има, да го харесва и да го пази. ■